

Teknik kan ge trygghet, men trygghet är inte begriplighet. För den äldre som levtt hela sitt liv på svenska — ofta med nedsatt hörsel, begynnande demens och ett språk som inte längre är böjligt — är det inte kameran eller automaten som avgör om vardagen fungerar. Det är om den som kliver in genom dörren går att förstå.

Det är den generation som fortfarande utgör kärnan i hemtjänsten och på särskilda boenden: kvinnor och män kring 85, uppvuxna i Sverige, skolade på svenska, vana vid att språket bär även när kroppen inte längre gör det. Vid kognitiv svikt faller det sist inlärda bort först. För dem är svenskan inte ett sist inlärt språk. Det är språket. Att inte kunna göra sig förstådd i köket, vid medicineringen, i toalettstolen, är inte en sidfråga. Det är omsorgens minsta gemensamma nämnare.

Vad lagen faktiskt kräver

Den 1 juli 2026 trädde ett språkrav i kraft i socialtjänstlagen. Den som bedriver äldreomsorg ska arbeta för att personalen har kunskaper i svenska som är relevanta för insatserna. Regeringen pekar ut nivån B2 enligt GERS. Äldre- och socialförsäkringsminister Anna Tenje har sagt att äldre måste kunna förstå och göra sig förstådda. Det låter skarpt. Texten är det inte.

GERS är den gemensamma europeiska referensramen för språk, en sexgradig skala från A1 till C2. B2 kallas självständig språkanvändare. Den som når nivån ska kunna förstå huvuddragen i komplexa texter, samtala så pass obehindrat att ett samtal med den som har språket som modersmål inte blir ansträngande, och uttrycka sig klart och utförligt. När nivån provas på riktigt ingår fyra färdigheter: höra, läsa, tala och skriva. Syntax och ordval ingår. Socialstyrelsens egen beskrivning talar om relativt hög grammatisk behärskning och inga fel som leder till missförstånd. Brytning i sig faller inte B2. Uttalet ska vara tydligt nog för att samtalet ska flyta; andra språk får höras i accenten så länge begripligheten inte påverkas mer än obetydligt.

Det är därför anmärkningsvärt att språkravet är formulerat så svagt att ingen faktiskt behöver visa att de når B2. Lagen kräver inte att personalen har B2, utan att arbetsgivaren ska "arbeta för" att språket är relevant. Socialstyrelsen understryker dessutom att inget prov behövs. Arbetsgivaren måste ta reda på behovet av språkstöd, inte ställa varje anställd mot skalan. Staten har skjutit till pengar — 90 miljoner kronor 2026, mer därefter — men medlen följer en mjuk lag, inte ett yrkesprov.

Resultatet är att vissa kommuner köper in prov, andra nöjer sig med ett samtal, och några gör nästan ingenting alls. Det är ett juridiskt glapp som lämnar den äldre ensam med konsekvenserna.

Vad som redan är belagt

Inspektionen för vård och omsorg har länge pekat ut bristande svenska som riskområde: felmedicinering, missförstådda instruktioner, symtom som inte fångas. Det finns lex Sarah-ärenden där en vikarie inte visste vilken telefon som var larmtelefon. Chefer i omsorgen rapporterar språkproblem veckovis, ibland dagligen. Det är inte politisk stämning. Det är tillsyn.

Ändå blandas två saker ihop så fort frågan kommer upp. Begriplig svenska i hemmet är ett krav till förmån för den som bor där. Det är inte samma sak som att kräva en viss börd hos den som kommer på besök. Den åtskillnaden bör hållas. Att sopa undan språkproblemet med hänvisning till personalbrist är att be den äldre betala priset för ett yrke som länge haft för låg lön och för låg status.

Vad B2 inte mäter — och vad omsorgen kräver

Ett godkänt B2-prov är en ögonblicksbild under ordnade former: standardsvenska, tydligt inspelat tal, inga störningar. Äldreomsorgen är motsatsen.

Där ska personalen höra igenom dialekt och hörapparat, uppfatta det som inte sägs rakt ut, och formulera om tills det landar rätt. Syntaxfel som ”inte leder till missförstånd” i ett provrum kan göra det vid medicinering klockan sex på morgonen. Värk och verk. Tablett och tablettask. Vänster och höger. En journalanteckning som nästa kollega ska kunna lita på.

GERS utgår från standardspråk i normal hastighet. Den äldre kvinnan i villan gör det inte. Hon talar som hon alltid har talat, ofta tystare, ofta otydligare, ofta med ett ordförråd som smalnats. Provet mäter om personalen förstår ett inspelat inslag. Det mäter inte om hon förstår personalen. Det mäter inte språk under nattarbete, tidspress och flera samtal i följd. Det mäter inte om svenskan håller i tre månader, eller släpper när den inte används varje dag i samma kök.

Tal, meningsbyggnad och ordval ska ingå om nivån provas enligt GERS. I den lag som nu gäller provas ofta varken det ena eller det andra systematiskt. Ambitionen heter B2. Verktuget är ett utvecklingskrav på arbetsgivaren. För den som tar emot hjälpen är skillnaden påtaglig.

Språk och kontinuitet hör ihop

Den som kommer tillbaka lär sig hur fru Andersson tar sin medicin, hur hon vill ha teet och hur hon säger att det gör ont. En ström av nya ansikten, på bruten svenska som just klarat ett prov — eller aldrig provats — gör både larmet och kameran till dåliga ersättningar.

Här blir välfärdsteknikens gräns tydlig. Tekniken kan vaka, men den kan inte ersätta ett samtal som faktiskt går att föra. Den kan inte kompensera för bristande språkförmåga, och den kan inte skapa kontinuitet. När personalen byts ut ofta, och språket inte håller i vardagen, blir systemen bara ännu ett lager av irritation. Nio av tio kan känna sig tryggare av ett larm. Det säger ingenting om huruvida de blev förstådda när de tryckte på det.

Forskningen kring välfärdsteknik har redan varnat för att övervakning tränger undan andra värden. Samma logik gäller språket. Ett system som ser att någon har ramlat är värdelöst om den som ska hjälpa inte förstår vad den äldre försöker säga, eller inte kan förklara vad som nu ska hända.

En fjärde slutsats

Forskarna bakom Welfare@home har rätt i sina tre budskap: utvärdera teknik efter livskvalitet och användbarhet, inte bara efter kostnad; involvera äldre och personal innan upphandlingen; prioritera aktivitet, delaktighet och självständighet framför enbart tillsyn.

De behöver kompletteras med en fjärde: språkravet måste skärpas och prövas i den miljö där språket faktiskt används — i hemmet, inte i ett provrum. Det räcker inte att arbetsgivaren "arbetar för" relevant svenska. Det som ska avgöras är om den äldre förstår och blir förstådd, i sitt eget tal, med sin hörsel och sin demens, av den som kommer tillbaka.

Utan begriplig svenska och återkommande ansikten spelar det ingen roll hur mycket teknik som införs. Det verkliga underskottet i svensk äldreomsorg är inte digitalt. Det är språkligt och mänskligt.

/Staffan Scherloff

Källor

Regeringen, pressmeddelande 30 juni 2026, "Nu införs språkravet i äldreomsorgen"; proposition 2025/26:93 Ett språkrav inom äldreomsorgen.

SOU 2024:78, Ett språkrav för språkutveckling.

Socialstyrelsen, "Svar på frågor om språkravet i äldreomsorgen", 2026; Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling med bilaga om språkförmåga enligt GERS B2.

GERS: Gemensam europeisk referensram för språk, nivå B2; reviderad skala för uttal och begriplighet.

IVO, Vad har IVO sett? samt tidigare statliga utredningar om språk som riskområde.

Svärdh, Samantha, doktorsavhandling, Lunds universitet 2026; Fristedt, Sofi m.fl., "Övertro på ny teknik i äldreomsorgen", Svenska Dagbladet 8 september 2026.